

הדגמה

הוראה הוליסטית של סיפור

שם הסיפור: יש מפלצת באגם מאת שלמה אבס

מקור הטקסט: ספרית פועלים

ההדגמה מותאמת ללומדים **בשלב רכישת הקריאה והכתיבה** – כיתות א-ב (גילים 5-8).

פיתוח היחידה: פרופ' מיכל שני וד"ר אסתי תאומים-בן-מנחם

הערה חשובה! הטקסט במקור במיועד לצורכי הערכה בשליש האחרון של כיתה ב (ראו מפרט

כלי הערכה בחוזר המפמ"ר). אפשר ללמד את הסיפור אחרי שהתלמידים נבחנו עליו, או

לבחור במבחן אחרי לצורכי הערכה.

ההדגמה בנויה לפי ארבעת השלבים של מודל ההוראה ההוליסטי.

היערכות לקראת המפגש עם הטקסט	
ניתוח מבני, תוכני ולשוני של הטקסט המידעי	בפתיחה מוצגים הדמות הראשית בשמה 'צבטוש', המקום - 'מקום נוח בין השיחים' והאירוע המאתחל - 'נמאס לו להיות החיה האיטית ביער...'. כל החיות היו הולכות לאגם והוא היה מגיע אחרון. מכאן מתחילה הבעיה. הסיבוך הוא שהחיות לועגות לו והוא מתבייש, לא טובל במים ועוזב. נקודת המפנה היא כאשר 'צבטוש' מחליט לפעול כדי שלא יצחקו עליו. הוא מוסיף לעצמו סממנים מיוחדים מעוררי התפעלות של חיות אחרות – קרן, חדק ומניפת נוצות טווס. שיא הסיפור הוא כשהחיות נבהלות ממראהו, חושבות שהוא מפלצת ומזהירות את כולם לא להיכנס לאגם. ההתרה – 'צבטוש' שוחה בהנאה באגם והחיות אף מזהירות אותו מהמפלצת. משפט הסיום – הסגיר מציג את פתרון הבעיה החיות לא נכנסו יותר לאגם, רק 'צבטוש' שחה באופן חופשי.
האתגרים (המאפיינים) הלשוניים היחודיים התואמים את התוכן	אוצר מילים: מילות תוכן, כגון קרן, חדק, מניפה. מילות תואר, כגון זחלן. פעלים, כגון נשרה, זקף את ראשו.

אוצר מילים רגשי: בטקסט יש מילים המתארות רגשות באופן ישיר, לדוגמא: 'לא היה מרוצה, נמאס לו, מתבייש, כל כך נהנה, לחש בפחד, במבט מבוהל'. יש גם מילים המרמזות על רגשות, החיות צעקו כיון שהן נבהלו, ורק צבטוש חיך חיך קטן כי היה מרוצה שהחיות נבהלו. ישנם אירועים מפתיעים, לדוגמא 'יום אחד ראה צבטוש את הקרנף וחסב לעצמו: איזו קרן גדולה! אילו הייתה לי קרן כזאת, אף אחד לא היה צוחק עליי' - ההחלטה לפעול כד שלא יצחקו עליו היא מפתיעה. העיצוב הסיפורי כולל מחשבות ופעולות של 'צבטוש' תיאור היחסים בינו לבין החיות האחרות וקשרי זמן כגון 'יום אחד', 'לאחר שסיים' 'כל אותו הזמן', 'מאותו היום'. אתגר לשוני קוגניטיבי הוא היסק רגשי – זיהוי של רגשות ומניעים להתנהגות של הדמויות שאינם כתובים באופן מפורש, לדוגמא 'אבל האריה הסתכל בו במבט מבוהל ונעלם בין השיחים. מוזר מאוד! חשב צבטוש' יש להסיק כי 'צבטוש' לא הבין שהוא הפחיד את האריה במראהו.	
ידע: היכרות עם הסיפור, גילוי משמעויות מפורשות (הבעיה של 'צבטוש', פעולות לפתרון הבעיה וכדומה), אוצר המילים, פירוש ופרשנות (רגשות של צבטוש בעקבות פגיעה, החיות נבהלו ממראהו, צבטוש לא הבין זאת בהתחלה אלא בסוף). הבנה של הרעיונות המרכזיים בסיפור – פגיעה מכוונת באחר (החיות צוחקות על האיטיות והגב) פגיעה לא מכוונת באחר ('צבטוש' לא חשב שיבהיל את החיות ולא שימנע מהן לשחות באגם), תושייה של מי שנפגע, פתרון יצירתי לבעיה, עשיית צדק. מיומנויות: באמצעות המטלות יכללו איתור מידע על התרחשויות בסיפור על רצף זמן, היסקים על מניעים להתנהגות של הדמויות, קישור חוויות אישיות לסיפור ושיחה על סיפורים דומים. ערכים: לדוגמא, צדק חברתי, לקיחת אחריות על עצמך	ניסוח מטרות ההוראה: ידע, מיומנויות וערכים
<u>קריאה דיאלוגית</u> – הקראה המלווה בשיחה טרום-המפגש עם הסיפור, במהלך הקריאה של הסיפור ובעקבותיה. הקראות חוזרות. תכנון מראש של שאלות המפתחות הבנה ברמות שונות אשר יועלו במהלך הקראת הסיפור או לאחר סיום הקריאה, הכנה מראש של רעיונות גלויים (הבנה של מילים, משמעות של משפטים, רצף התרחשות) היסקים מבוססי טקסט ופעילויות לאיתור קשרים שאינם מפורשים בין יחידות תוכן. עידוד לקישור התוכן לידע העולם, לחוויות ולהתנסויות אישיות.	אסטרטגיות ההוראה

הוראה מפורשת של לשון הטקסט ושימוש חוזר בו במהלך השיחות. קישור מתמיד בין הידע בטקסט לידע של תלמידים.	
---	--

שלבים בהוראה לקידום הבנה והפקה של טקסטים	
שלב ראשון	
פעילויות טרום-המפגש עם הטקסט	
הצעות דידקטיות	יעדים ופעולות המקדמות את השגתם
מקריאים את כותרת הסיפור 'יש מפלצת באגם' מציגים את שם המחבר.	הצגת הסיפור, המחבר והמאייר
משוחחים על הכותרת ומעלים רעיונות על מה יסופר בסיפור.	משערים על תוכן הסיפור מתוך הכותרת.
משוחחים על מה זו מפלצת, משהו מפחיד, אילו רגשות מעוררת, כיצד היא נראית, האם היא זכר או נקבה. אילו שאלות רוצים לשאול: מי המפלצת? היכן היא נמצאת? מה היא עושה באגם? איך הגיעה לאגם? מי זו יכולה להיות?	יוצרים חיבור ראשוני אישי-רגשי בין התלמידים לבין היצירה. למשל, מעלים חוויות הקשורות לנושא הסיפור ולמסר שלו
היכרות עם מילות תוכן המהותיות להבנת הסיפור. אפשר לשוחח על מילות רגש מתאימות לרגשות שמעוררת בנו המחשבה על מפלצת: השורש ב.ה.ל (נטיות כמו נבהלים מבוהלים וגזירות כמו בהלה) פ.ח.ד (נטיות כמו מפחדים, מפחד גזירות כמו פחד) היכרות עם ביטויים כמו 'מבט מבוהל' 'מראה מפחיד'.	מכירים אוצר מילים מהטקסט
שלב שני	
קריאה של הטקסט ותהליך הטקסט	
(ראו הנחיות ודגשים לקריאה דיאלוגית של ספר עם ילדים). הקריאה צריכה להיות לא מהירה מדי כך שהילדים יוכלו לדמיין את המתואר בסיפור. מקריאים בצורה מלאת הבעה. השתמשו באמצעי ביטוי נוספים העומדים לרשותכם כמו הבעות פנים, תנועות גוף וטון דיבור פרוזודיה.	

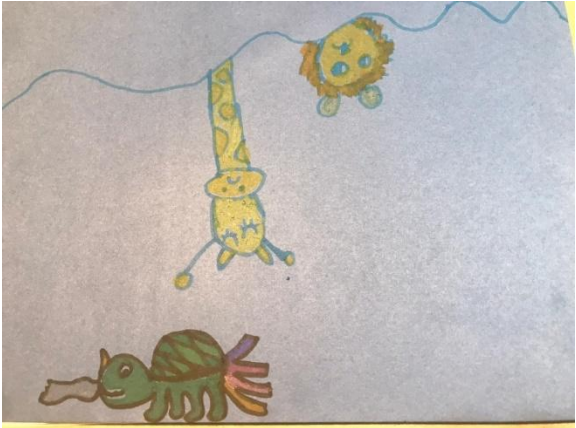
המזכירות הפדגוגית, אגף שפות – הפיקוח על הוראת העברית בגיל הרך וביסודי

משתתפים בקריאה של הסיפור	אפשר לאפשר לתלמידים להשלים מילים ומשפטים בסיפור.
מגיבים לסיפור	מתעכבים על חלקים בסיפור שהתלמידים מגלים בהם עניין ומאפשרים להם להגיב.
משוחחים על חווית הקריאה משתפים בחוויה האישית	מזמינים את התלמידים לשתף במחשבות שעלו בהם במהלך קריאת הסיפור. חשוב להיות פתוחים לתגובות שונות ולמנעד רגשות שהתעוררו.
קריאה חוזרת של הסיפור והעמקה בו: איתור מידע מפורש, יצירת היסקים, פירוש, פרשנות ואינטגרציה תהליך ההבנה ייעשה באמצעות דיאלוג עם הטקסט ובדיאלוג בין הילדים על הרעיונות וההתרחשויות בסיפור. השיח הדיאלוגי יתנהל בהנחיית הגננת ובשאלות המזמינות לתגובה. יחד עם הילדים נבנה את משמעות הסיפור ונעמיק ברעיונות – נפרש ונבהיר, ניתן פרשנויות שונות, נשלים פערים וננסח תובנות.	
מבינים את הרצף הסיפורי (כרונולוגי וסיבתי) מבינים את קורותיהן של דמויות ביצירה מבינים את העלילה במישור הפעולה של הדמויות	שואלים שאלות על רצף העלילה, על הדמויות ועל קורותיהן בהתבסס על הסיפור. דוגמאות לשאלות: איך הרגיש צבטוש בתחילת הסיפור? ניתן לאתר ולזהות את הביטוי 'לא היה מרוצה נמאס לו'. אפשר לבקש להשתמש במילות רגש מתאימות, כגון עצב, עלבון, בושה דחיה. <u>מאתרים מידע ומסיקים מדוע כשהגיע צבטוש המחופש לאגם אף חיה לא הייתה בו?</u> <u>מאתרים ומאחזרים מהטקסט מה קרה לתחפושת בזמן שצבטוש שחה באגם? והאם צבטוש הרגיש זאת.</u>
משוחחים על הרעיונות בסיפור בהתבסס על תוכן הסיפור מפרשים ומפרשים התרחשויות, התנהגויות ורגשות	שואלים שאלות המעודדות יצירת היסקים, פירוש ופרשנות. אפשר לשוחח על הרגשות של צבטוש: מדוע הוא מרגיש כך? <u>מסיקים על בסיס הטקסט ועל בסיס ידע עולם</u> כי הלעג גורם לו לרגשות עצובים (כתוב בטקסט "כל החיות היו צוחקות וקוראות לו: "זחלן!" "גב עקום!").

אפשר לשוחח על למה החיות צוחקות על צבטוש. <u>מאתרים את המידע על המאפיינים שלו "החיה</u> <u>האטית ביותר ביער"</u>. מבררים בשיחה עם התלמידים מדוע החיות נתנו לו את התואר "זחלן" – בגלל שהוא זוחל. זוהי גם <u>הבנה מטא-לשונית</u>. <u>מפרשים ומסיקים</u> למה החליט צבטוש להתחפש. הדיון צריך לאפשר פתיחות לנקודות מבט שונות ולמגוון פרשנויות. פרשנות אחת יכולה להיות שצבטוש רצה להיות מיוחד. מאתרים את המשפטים בסיפור: "אילו היתה לי קרן כזאת אף אחד לא היה צוחק עלי". איך התחפש צבטוש? ניתן גם להשלים מילים במשפטים, לדוגמא: 'צבטוש לקח ___ ועשה לעצמו חדק כמו של פיל'; צבטוש לקח מניפה צבעונית ועשה לעצמו ___ כמו של ___.	
שואלים: מדוע נבהלו החיות כשראו את צבטוש? הג'ירף והאריה ראו את צבטוש וברחו ממנו. צבטוש חשב "מוזר מאוד". מה היה מוזר בעיני צבטוש? מסיקים מהתגובה של צבטוש כי כלל לא הבין שהג'ירף והאריה נבהלו ממנו. משוחחים על התחושות שלנו כלפי אחרים השונים מאיתנו.	מבינים נקודות מבט שונות של הדמויות כלפי אירוע ומגיבים אליהן
מבקשים מהתלמידים לתאר מה הם רואים באיור ואיך הוא קשור לסיפור. מה רואים באיור? (צב עייף מזיע, נשען על מקל). 	מבינים את יחסי הגומלין בין איורים לטקסט

המזכירות הפדגוגית, אגף שפות – הפיקוח על הוראת העברית בגיל הרך וביסודי

משוחחים על ערכים ורעיונות גדולים המשתמעים מן הסיפור	אפשר לשוחח על המסרים של הסיפור. מה לדעתכם הסיפור מלמד אותנו על עצמנו ועל האחרים. אפשר לשוחח על מושגים, כגון 'צדק חברתי' ואחריות אישית על העצמי.
מגלים אמצעים ספרותיים.	ניתן לשוחח על השם 'צבטוש'. מדוע לא קוראים לו פשוט צב? מה מוסיף כינוי החיבה? מעריכים את הכותרת 'יש מפלצת באגם'. מדוע הסופר בחר לסיפור את השם זה? האם יש חזרות על הכותרת בסיפור? (הכותרת חוזרת עוד פעמיים בסיפור בניסוחים דומים).
שלב שלישי פעילויות בעקבות המפגש עם הטקסט	
משוחחים וכותבים בעקבות קריאת הסיפור	מעודדים את התלמידים לשוחח ולכתוב על נושאים שמעניינים אותם בעקבות קריאת הסיפור. לדוגמא: כותבים מכתב לחיות בסיפור – על ההתנהגות שלהן כלפי 'צבטוש' ועל הפסד הרחצה באגם. בכיתות בהן מתאים אפשר להציע לתלמידים לכתוב בכיתה אישית (כמו יומן) על חוויה של העלבה או לעג ולחשוב מה היו רוצים לומר לילדים שהעליבו או פגעו כך שלא יעשו זאת שוב.
מקשרים את תוכן הסיפור לעולם החוויות האישי	אפשר לשוחח על הרצון להיראות אחרת – איך ולמה?
משחזרים את הסיפור	אפשר לעודד את התלמידים לשחזר את הסיפור בדרכים מגוונות: באמצעות תיאטרון קריאה או סיפור בקול באופן עצמאי או שיתופי.

דוגמא לציור של רוני, בת השבע, בעקבות הקריאה: רוני: "כאן צבטוש באגם עם הקרו, החדק והנצות. באגם משתקפת החיות שנהלו מאנו".	מציירים וכותבים בעקבות קריאת הסיפור
משוחחים על השאלה האם היו מציעים לצבטוש לגלות לחיות היער את הסוד שלו. הילדים יכולים להתחלק לקבוצות המציגות ומנמקות עמדות שונות.	מעניקים פרשנויות אישיות לסיפור

המזכירות הפדגוגית, אגף שפות – הפיקוח על הוראת העברית בגיל הרך וביסודי

אפשר להציע לתלמידים לכתוב סיפור הדומה לסיפור שקראנו. לפני הכתיבה נעלה רעיונות לסיפור – נחשוב על הדמויות בסיפור, על מקום התרחשות הסיפור, על העלילה, על הסיבוך וההתרה. נשתף זה את זה ברעיונות. נקדיש זמן נינוח לכתיבה. ניתן שם לסיפור שכתבנו. נאייר את הסיפור שכתבנו. נקריא זה לזה את הסיפור שכתבנו.	כותבים סיפור בעקבות הסיפור שקראנו.
קוראים ומשוחחים על סיפורים נוספים בהם דמות רוצה לשנות את עצמה ולהתחפש מסיבות שונות. דוגמאות לספרים: 1. הפיל שרצה להיות הכי מאת פאול קור 2. הביצה שהתחפשה, סיפר וצייר דן פגיס 3. מר מפלצת, כתבה ואיירה בִּרְיוֹנִי תוֹמָסוֹן מתוך הספר: "עוד מישהו שומע את הדפיקות שמגיעות מתוך ארון הבגדים? דורה והצעצועים מבססים להיות ממש אמיצים." בעזרת חבורת דמויות חייכניות וידידותיות מצליחה הסופרת-מאיירת בִּרְיוֹנִי תוֹמָסוֹן להתחבר בספר "מר מפלצת" לאחד מפחדי הילדות הטיפוסיים ולהפוך אותו לסיפור על עזרה הדדית.	מחפשים סיפורים בעלי תוכן דומה ומקשרים את הרעיונות והמסקנות מהסיפור ליצירות האחרות.

יש מפלצת באגם

הצב צבטוש גר במקום נוח בין השיחים, אבל הוא לא היה מרוצה. נמאס לו להיות החיה האטית ביותר ביער. בקיץ, כאשר כל החיות היו הולכות לרחוץ באגם, צבטוש היה מגיע תמיד אחרון. כל החיות היו צוחקות

וקוראות לו: "זחלן!" "גב עקום!" וצבטוש היה מתבייש, מכניס את ראשו לתוך השריון וחוזר בלי להרטיב אפילו את כפות רגליו.

יום אחד ראה צבטוש את הקרנף וחשב לעצמו: איזו קרן גדולה! אילו הייתה לי קרן כזאת, אף אחד לא היה צוחק עליי. צבטוש מצא חתיכת עץ וחיבר אותה למצחו. עד הצהריים מצא צבטוש גם צינור גומי ועשה לעצמו חדק כמו של פיל, וממניפה צבעונית עשה לעצמו זנב כמו של טווס. לאחר שסיים החליט ללכת לאגם.

בדרך פגש צבטוש את הג'ירף. הג'ירף הביט בו, נבהל ומיד ברח. צבטוש המשיך ללכת וראה את האריה. "היי!" נופף לו צבטוש, אבל האריה הסתכל בו במבט מבוהל ונעלם בין השיחים. מוזר מאוד! חשב צבטוש והמשיך ללכת לאטו.

כְּשֶׁהִגִּיעַ לָאֵגֶם הִתְפַּלֵּא שֶׁאֵין בּוֹ שׁוֹם חֵיה. הוּא נִכְנָס לַמַּיִם, צָלַל וְנָעַלם בְּתוֹכָם.

מִיָּד יָצְאוּ הַחַיּוֹת מִבֵּין הַשִּׁיחִים וְעָמְדוּ עַל שְׂפַת הָאֵגֶם.
"רְאִיתֶם?" לָחַשׁ בְּפִיחַד הַגִּירָף, "בָּאֵגֶם יֵשׁ מְפִלַּצַּת מְסוּפָּכֶת בְּיוֹתֵר!"

"צָרִיךְ לְהִיזָהָר מְאוּד", מְלַמֵּל הָאֲרִיָּה.

כָּל אוֹתוֹ הַזְּמַן שָׁחָה לוֹ צְבָטוּשׁ מִתַּחַת לַמַּיִם. הוּא כָּל כָּךְ נִהְנֶה, עַד שֶׁלֹּא שָׁם לֵב כָּלֵל שֶׁהַקָּרוֹן נִשְׁרָה מִמֶּנּוּ וְאֵתָה גַם הַחֶדֶק וְהַמְּנִיפָה. כְּשֶׁעָלָה אֶל פְּנֵי הַמַּיִם, שָׁמַע צְבָטוּשׁ קוֹל רַעַשׁ וְהַמוּלָּה, זָקָף אֶת רֹאשׁוֹ וְשָׁמַע אֶת הַחַיּוֹת צוֹעֲקוֹת לָעֶבְרוֹ: "יָצָא הַחוּצָה, צְבָטוּשׁ! מְהֵרָ!"

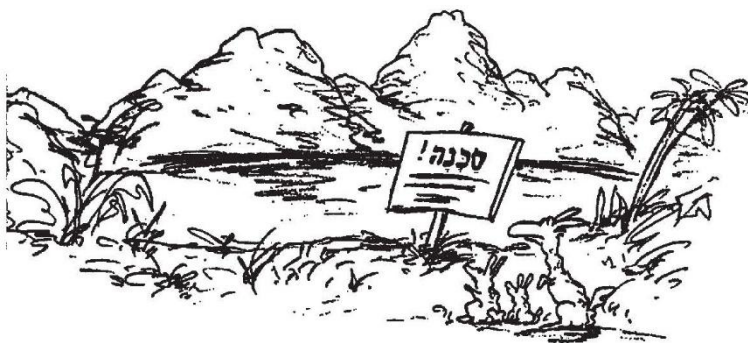
"מָה קָרָה?" שָׁאַל צְבָטוּשׁ.

"יֵשׁ מְפִלַּצַּת בַּמַּיִם עִם קָרוֹן וְזָנָב!" צָעַק הַגִּירָף.

"מֵהֵיוֹם וְהֵלָאָה אֵין לְהִתְרַחֵץ בָּאֵגֶם!" אָמַר הָאֲרִיָּה.

כּוֹלָם הָיוּ רְצִינִיִּים מְאוּד, וְרַק צְבָטוּשׁ חִינֵךְ חִינֵךְ קָטָן.

מֵאוֹתוֹ הַיּוֹם לֹא הֵעִזוּ הַחַיּוֹת לִשְׁחוֹת בָּאֵגֶם, אֲבָל הָיָה מִישֶׁהוּ שֶׁהִמְשִׁיךְ לְהִיכָנֵס לָאֵגֶם וְלִשְׁחוֹת בּוֹ. אֵתָם כָּבֵר יוֹדְעִים מִי...

מְעוּבָּד לְפִי הַסִּיפּוּר "יֵשׁ מְפִלַּצַּת בָּאֵגֶם", שְׁלֹמֹה אֶבֶס, 1980.

© כָּל הַזְכוּיּוֹת שְׁמוֹרוֹת לְסִפְרִיַּת פּוֹעֲלִים.